

DUKLA – DARGOV – LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ: NAJTVRDŠIE BOJE NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Mgr. Michal **MUDROCH**

ÚVOD

Cieľom článku je pripomenúť si 80. výročie oslobodenia Slovenska so zameraním sa na najkritickejšie bojové operácie na našom území, priblížiť ich taktické a strategické ciele a ich realizáciu na príklade bojov o Dukliansky priesmyk, Dargovský priesmyk a mesto Liptovský Mikuláš.

1 PRESUN FRONTU CEZ SLOVENSKO

Podmienky na oslobodenie strednej Európy si sovietska armáda vytvorila svojou bojovou činnosťou v lete v roku 1944, ktorou vytlačila nacistické vojská z väčšiny svojho územia. Rýchly postup priviedol Sovietov do Rumunska, Bulharska a Juhoslávie, takisto ako do východných oblastí Poľska až ku hraniciam Slovenska. Politický, ekonomický a strategický význam územia Československa, a Slovenska predovšetkým, vzrastal úmerne s približujúcim sa frontom. Významná strategická poloha a ekonomický potenciál z neho v záverečných mesiacoch vojny v Európe vytvorili operačný priestor, ktorý si nemohla dovoliť ignorovať žiadna z bojujúcich strán. Avšak z vojenského hľadiska, situovanie územia Slovenska mimo hlavných strategických smerov sovietskych armád, ktoré bolo determinované zničením hlavných vojenských zoskupení protivníka, ho predurčovali do úlohy vedľajšieho dejiska. Pre sovietske velenie sa totiž na jeseň 1944 vytvorili podmienky na obojstranný obchvat nacistických vojsk rozmiestnených v hornatých oblastiach Podkarpatskej Rusi a Slovenska. Na podunajskom smere sa Červenej armáde podarilo podrobiť si Rumunsko a začať rýchly postup do Maďarska, čím sa vytvárala reálna šanca obísť Karpaty z juhu. Očakávaná sovietska ofenzíva v oblasti centrálného Poľska mohla zasa karpatský priestor paralelne vyblokovať zo severu. Nemci by tak boli nútení opätovne zväžiť situáciu aj s reálnou možnosťou ústupu z územia Slovenska. K alternatíve skončiť s opevneným nepriateľom v priamom strete sa nakoniec sovietske velenie rozhodlo až po dramatických okolnostiach, ku ktorým došlo na Slovensku koncom augusta. Vypuknutie Slovenského národného povstania totiž znamenalo zatlačenie vojenských hľadísk do úzadia a prioritnými sa stali politické motívy, ktoré viedli k rozhodnutiu poskytnúť povstalcovi rýchlu a účinnú pomoc.

Slovenské národné povstanie sa pripravovalo v spolupráci s armádou Slovenského štátu, ktorej veľká časť bola nespokojná s ľudáckym režimom, a čo bolo podstatné – bola ochotná proti nemu bojovať so zbraňou v ruke. Vojenskú stránku povstania riadilo Vojenské ústredie na čele s podplukovníkom, zakrátko generálom Jánom Golianom. Povstanie sa pripravovalo v úzkej nadväznosti na postup Červenej armády. V čase priblíženia sa Sovietov k hrebeňom Karpát im mali dve východoslovenské divízie umožniť vstup na územie Slovenska, kým ďalšie vojenské posádky mali zabrániť postupu Nemcov na západe a juhu krajiny. Rátalo sa aj s početnými partizánskymi skupinami, ktoré v čase príprav povstania už pôsobili na Slovensku a vyvíjali rozmanitú záškodnícku činnosť. Bohužiaľ sa nepodarilo úplne koordinovať ich aktivity s plánmi povstania. Dôvodmi boli jednak komunikačné ťažkosti vyplývajúce z náročného terénu, ale aj nedorozumenia medzi velením partizánov a velením povstaleckej armády, či predstaviteľmi Slovenskej národnej rady.

Partizánske aktivity, ktoré podľa plánu mali byť na čas utlmené, dokonca podnietili vládu Slovenského štátu vyhlásiť 12. augusta výnimočný stav. Nebolo to však jediným dôvodom priameho vojenského zásahu Nemcov na Slovensku. Udržať si krajinu naďalej pod kontrolou bolo dôležité jednak z hľadiska zabezpečenia potrieb nemeckého vojnového priemyslu, ale aj zo strategických dôvodov. Slovenské územie totiž svojou polohou a tvarom predstavovalo spojovací článok medzi nemeckými vojskami operujúcimi severne a južne od Karpát. Navyše v rámci obrany mohla nemecká armáda z tohto priestoru zasadzovať údery krídlam Červenej armády, ktorá postupovala varšavsko-berlínskym a budapeštiansko-viedenským smerom. Nemecký preventívny vojenský zásah na seba teda nenechal dlho čakať a dňa 29. augusta 1944, aj so súhlasom prezidenta Jozefa Tisa, vnikli na územie Slovenska nemecké jednotky z viacerých smerov. Nato vojenské ústredie povstania v Banskej Bystrici vydalo slovenským posádkam rozkazy k ozbrojenému odporu proti nastupujúcim okupačným vojskám. Ešte v ten večer sa začali prvé ostré boje v okolí Žiliny. Slovenské národné povstanie začalo.

Ako už bolo spomínané, povstanie bohužiaľ vypuklo predčasne, keď ešte neboli ukončené všetky jeho vojenské prípravy, čo povstalcov počas jeho trvania výrazne znevýhodnilo. Napokon, zlé načasovanie, ale aj chyby vo velení sa podpísali na kardinálnej chybe, ktorá cieľ povstania zmarila hneď od počiatku – obe východoslovenské divízie, ktoré mali zabezpečiť vstup Červenej armády na slovenské územie boli Nemcami včas odzbrojené. Na západnom Slovensku sa vojenským posádkam nepodarilo klásť Nemcom väčší odpor (do povstania sa dokonca nezapojila ani kľúčová posádka v Bratislave), a tak sa územie povstania obmedzilo na oblasť stredného Slovenska s centrom v Banskej Bystrici, čo výrazne obmedzilo možnosť dlhotrvajúcej obrany. Napriek tomu sa podarilo nemožné – pod náporom nemeckej armády sa obrana povstaleckého územia udržala až dva mesiace, pričom odhady predpokladali len niekoľko týždňov. V povstaleckej armáde bojovalo pod velením generálov Jána Goliana a Rudolfa Viesta približne 60 000 vojakov a okolo 18 000 partizánskych bojovníkov, pričom kľúčová bola podpora domáceho obyvateľstva, ktoré za ňu často zaplatilo krutú daň v podobe nacistických represálií. Povstanie však malo i medzinárodný charakter – vojensky aj materiálne ho podporovali Sovietsky zväz i Spojené štáty americké a v radoch povstalcov by sme našli príslušníkov mnohých národov. Slovenské národné povstanie sa tak stalo, aj napriek svojej porážke, jedným z najvýznamnejších odbojových protinacistických vojenských vystúpení v Európe počas celej druhej svetovej vojny.

Urputné dvojmesačné obranné boje povstalcov nemali napriek ich húževnatosti z dlhodobého hľadiska vyhladky na úspech. Dňom 18. októbrom 1944 sa spustila generálna ofenzíva nemeckých okupačných vojsk proti povstaniu. Nasadili všetky sily, ktoré mali k dispozícii. Z priestoru Kremnických vrchov a z Pohronia vyrazila bojová skupina SS Schill, smerom od Ružomberka a Turčianskeho sv. Martina brigáda SS Dirlwanger, z priestoru Lučenca a Rimavskej Soboty 18. divízia SS Horst Wessel, zo smeru od Liptovského Mikuláša a Kráľovej Lehoty bojová skupina Wittenmayer, z priestoru Popradu – Telgártu skupina vyčlenená z armádnej skupiny Heinrici, z Turca sa pohla divízia Tatra a v priestore Ponitria plnila zabezpečovacie úlohy 271. divízia tankových granátnikov. Napriek zúfalej obrane všetkých povstaleckých taktických skupín spolu s partizánmi bolo centrum povstania, mesto Banská Bystrica, obsadené 27. októbra nemeckými silami. Slovenské národné povstanie tak utrpelo porážku. Časť povstalcov, približne 13 000, sa stiahla do hôr a pokračovala v odboji partizánskym spôsobom boja, časť demobilizovala a časť vojska bola zajatá, a to vrátane oboch hlavných veliteľov Goliana a Viesta, ktorí boli neskôr odvečení a zabití v Nemecku.

Avšak, kým ešte existovalo súvislé povstalecké územie a tvrdo sa bránilo, dňa 8. septembra 1944 začala Karpatsko-duklianska operácia, ktorou sa Červená armáda spolu s príslušníkmi 1. československého armádneho zboru v ZSSR pokúsila prekonať Karpaty a v oblasti Duklianskeho priesmyku sa prebojovať na územie Slovenska. Tým pomohli práve prebiehajúcemu povstaniu. Pôvodný plán síce nevyšiel a s povstalcami sa im nepodarilo spojiť, ale nemecká armáda musela odveliť niektoré jednotky z povstaleckého frontu na obranu Karpát, čím sa v konečnom dôsledku znížil útočný tlak na povstalecké územie. Otázkou, na ktorú sa len ťažko hľadá odpoveď je, či enormne vysoké straty Sovietov i československých jednotiek na Dukle za to stáli. Nemecká armáda v Karpatoch sa totiž stihla na útok dôsledne pripraviť, hornatý terén vhodne využívala na efektívnu obranu a operácia, ktorá si na oboch stranách vyžiadala ťažké straty, napokon trvala až do konca októbra. Urputné boje na východe Slovenska však pokračovali. Na prelome rokov 1944/45 prebehli ťažké boje o Dargovský priesmyk, čoho výsledkom bolo oslobodenie Košíc. Od januára 1945 oslobodzovacie boje pokračovali. Vojská prvého ukrajinského frontu a 1. československého armádneho zboru postupovali od severovýchodu, štvrtý ukrajinský front od východu a druhý ukrajinský front spolu s rumunskou armádou od juhovýchodu. Od začiatku februára až do začiatku apríla sa viedli ťažké boje o Liptovský Mikuláš, kde Nemci na obranu jednak využili výhodnú polohu mesta, a jednak stihli vybudovať hlbokú členitú obranu. Napokon však jarná ofenzíva Červenej armády nemecký odpor na území Slovenska postupne zlomila a nemecké vojenské zväzy boli vytlačené smerom na západ. Oslobodením Bratislavy dňa 4. apríla 1945 bola už väčšina slovenského územia od nemeckých vojsk oslobodená.

Boje na Slovensku počas prechodu frontu trvali celkovo 226 dní a vyznačovali sa značným stupňom urputnosti. Podmienky boja boli pomerne zložité. Charakteristická bola bojová činnosť vedená v náročnom horskom prostredí, za zhoršených klimatických podmienok, či častá potreba využívania obchvatov pri dobýjaní dôležitých bodov obrany protivníka. Bojová činnosť oslobodzovacích vojsk na našom území začala 20. septembra 1944 prekročením slovensko-poľských hraníc v priestore severne od Medzilaboriec a skončila 3. mája 1945 oslobodením posledných slovenských obcí Makova a Klokočova. Počas spomínaného obdobia vojenské operácie uskutočňovala Červená armáda, pričom od 6. októbra na našom území bojovali aj príslušníci 1. československého armádneho zboru a od 18. decembra sa postupne do oslobodzovacích bojov zapojili aj zväzky rumunskej armády. Do bojovej činnosti zasiahli sily troch sovietskych frontov. Zatiaľ čo v septembri a októbri 1944 pôsobili v bojoch za oslobodenie Slovenska tri vševojskové armády v sile približne 35 divízií a dve letecké armády, v období od januára do marca 1945 operovali na území pod vzdušným zabezpečením dvoch leteckých armád vojská až siedmich vševojskových armád, tankovej armády a jazdeckej mechanizovanej skupiny v celkovej sile 55 až 82 divízií (i keď z hľadiska naplnenosti nešlo o plnohodnotné zväzky). Bojových operácií sa spolu zúčastnilo približne 2,5 milióna vojakov Červenej armády, takmer 60 000 príslušníkov 1. československého armádneho zboru v ZSSR, okolo 250 000 rumunských vojakov a asi 70 000 Poliakov. Oslobodzovanie Slovenska, charakteristické takmer nepretržitou bojovou činnosťou v ťažkých terénnych i poveternostných podmienkach si vyžiadalo nemalé obete. Padlo tu vyše 60 000 sovietskych a 10 000 rumunských vojakov, a takisto zahynulo vyše 1 700 príslušníkov 1. československého armádneho zboru. Počty ranených boli približne 350 000 na sovietskej strane a okolo 9 000 ranených bolo československých vojakov. Prebiehajúci front sa v priebehu apríla už dynamicky posúval zo Slovenska smerom na západ a krajina si po hektických momentoch uplynulých bojov mohla konečne vydýchnuť.

2 KARPATSKO – DUKLIANSKA OPERÁCIA

Počas oslobodzovania Slovenska uskutočnili sovietske vojská rad útočných operácií. Prvou bola Východokarpatská operácia, ktorá mala za cieľ vytlačenie nemeckej armády z celej oblasti východných Karpát. Jej súčasťou bola jedna z mála horských bitiek druhej svetovej vojny – Karpatsko-duklianska operácia, vyhlásená najvyšším sovietskym armádnym velením po vypuknutí Slovenského národného povstania. V nadväznosti naň bolo jej hlavným cieľom pomôcť povstaleckej armáde na Slovensku. Podmienkou pre splnenie tejto mimoriadne ťažkej úlohy bol moment prekvapenia a vysoké tempo útoku. Rýchly prielom opevneného karpatského masívu mal byť uľahčený ústretovým úderom dvoch slovenských divízií Východoslovenskej armády smerujúcich do tyla nemeckých vojsk a aktívnou činnosťou partizánov, ktorá mala značne obmedziť presun nepriateľských síl a prostriedkov k pásmu prielomu. Tieto náročné úlohy sa však nepodarilo uskutočniť. Hlavnú útočnú silu predstavovala sovietska 38. armáda pod velením generála Kirilla S. Moskalkena (spadajúca pod velenie 1. ukrajinského frontu maršala Ivana S. Koneva), podporovaná druhou sovietskou leteckou armádou a 1. československým armádnym zborom v ZSSR. K dispozícii boli takisto časti síl 1. gardovej armády generála Andreja A. Grečka spadajúce pod velenie 4. ukrajinského frontu generála Ivana J. Petrova. Proti útočiacej sile stála nemecká Armádna skupina Heinrici, tvorená nemeckou 1. tankovou armádou a 1. kráľovskou maďarskou armádou. Zoskupeniu velil generál Gotthard Heinrici, známy svojou reputáciou ako jeden z najlepších nemeckých defenzívnych taktikov.

Karpatsko-duklianska operácia začala ráno 8. septembra 1944. V úvodnej fáze operácie mali útočiace vojská dobyť poľské mesto Krosno a postupovať južne na mesto Dukla a neďaleký Dukliansky priesmyk. Následne mali rozvinúť operáciu do hĺbky a po piatich dňoch sa dostať približne na líniu Stará Ľubovňa – Prešov. Predpoklad, že útočiace vojská dosiahnu v priebehu piatich dní Prešov sa zakrátko ukázal ako príliš optimistický. Početnú a technickú prevahu na strane Červenej armády totiž eliminoval horský terén a dôkladne vybudované obranné postavenia pripravených nemeckých jednotiek. Dažde a hmly na dôvažok výrazne obmedzovali činnosť sovietskeho letectva. Plány sovietskeho velenia sa teda ukázali ako ťažko realizovateľné. Krosno sa Sovietom dobyť z chodu nepodarilo, čo útočiace vojská spomalilo a narušilo pôvodný plán. Nemci zatiaľ v priebehu niekoľkých dní presunuli do tejto oblasti posily a vytvorili dostatočne silnú obranu na karpatských hrebeňoch v poľsko-slovenskom pohraničí. Prebíjanie sa niekoľkými obrannými pásmami silne zamínovaného terénu bolo nesmierne náročné a stálo veľa obetí. Veliteľ 1. ukrajinského frontu maršal Konev pripísal zodpovednosť za pomalý postup a narastajúce straty niekoľkým veliteľom, ktorých odvolal z funkcie. Medzi nimi bol i veliteľ československých síl generál Jan Kratochvíl. Na jeho miesto nastúpil 10. septembra 1944 generál Ludvík Svoboda. V jeho diele *Z Buzuluku do Prahy* zachytáva atmosféru prvých bojov v Karpatsko-duklianskej operácii značne beletristicky: „Nastáva deň, hmla sa dvíha, viditeľnosť sa zlepšuje. Nepriateľská paľba z lesov sa zosilňuje. Už nestrielať len guľomety, ale aj delá a mínomety. A nepriateľské granáty a míny si nevyberajú – zraňujú aj usmrcujú. [...] V paľbe diel a treskote mín zrazu začujeme hukot motorov. Lietadlá? To vari nie. Ale vylúčiť nemožno. Citlivé ucho zachytáva známy škripot, neklamný príznak idúcich tankov. Tanky! Už ich vidíme. Vyrážajú. Delá majú namierené vodorovne vopred. Ocelové stroje kolísavo vyliezajú z lesa. V závojoch rozstrekovanej hlíny a bahna rozoznávame prikrčené postavy sediace na strojoch. Motory revú, stroje sa rútia na plný plyn. Delo vedúceho tanku vystrelilo prvý granát. Hneď nato i z ostatných tankov vyšľahli plamene výstrelov. Tanky a samopalníci strieľajú v chode zo všetkých

zbraní. Protiútok! Nepriateľ nás predišiel. Začal útok skôr, ako my sme vyrazili do útoku. Rozpútava sa prvý boj.“ Treba dodať, že telegrafická správa informujúca o začatí Karpatsko-duklianskej operácie vyvolala v Banskej Bystrici a priľahlom povstaleckom území eufóriu. Napriek stroskotanému pôvodnému plánu povstalci nestrácali nádej a možné skoré spojenie sa s oslobodzovacími jednotkami im dodávalo sily pre boj s postupujúcimi nacistickými oddielmi. V povstaleckej tlači môžeme nájsť senzačné správy o rýchlom postupe sovietskych jazdeckých oddielov východným Slovenskom. Podľa týchto správ malo dôjsť k prielomu nacistickej obrany každým dňom. Vieme však, že nedošlo a správy o postupe Červenej armády sa po niekoľkých dňoch zo stránok povstaleckej tlače vytratili.

V priebehu septembra 1944 však Moskalkenkova 38. armáda ešte stále bojovala s Nemcami na poľskom území a len za cenu stoviek mŕtvych a ranených vojakov sa približovala k Duklianskemu priesmyku. Hranice Slovenska dosiahli ako prvé 20. septembra 1944 zväzky pravého krídla 1. gardovej armády, ktoré na druhý deň oslobodili prvú slovenskú obec Kalinov. Samotný priesmyk bol dosiahnutý sovietskymi a československými vojakmi až začiatkom októbra 1944, keď sa Nemci stiahli južnejšie na vopred pripravenú čiaru obrany. Až po ťažkých bojoch príslušníkov 1. čs. armádneho zboru na území Poľska pri Machnówke, v priestoroch kóty 534, mesta Dukla a Hyrowej hory, dňa 6. októbra 1944 obsadili širšiu oblasť priesmyku a vstúpili na pôdu vlasti, čo sa stalo pamätným dňom (Deň hrdinov Karpatsko-duklianskej operácie). Pod týmto historickým dátumom je vo vojnovom denníku 1. čs. armádneho zboru okrem iného zaznamenané: „O 6,30 hod. vyrazili prieskumné hliadky 1. brigády smerom k čs. hraniciam, o 8.00 hod. dosiahli už prvú obec ležiacu na čs. území – Vyšný Komárnik. Prieskumná hliadka práporu škpt. Knopa pod velením čat. Nebiljaka, v zostave des. Tirek, des. Počil, des. Heyda, voj. Kučeravý, voj. Perekaň, voj. Nemrich, voj. Koubela, voj. Mazur (všetci z roty automatčikov ppor. Bileja), ktorá ako prvá dosiahla čs. hranice, priamo na ceste pri Duklianskom priesmyku vztýčila tam čs. štátnu vlajku. V prvej dedine, Vyšnom Komárniku, vztýčil vlajku osvetový dôstojník práporu rtm. Ivanič Michal a voj. Havran a jej ochranu prevzal miestny obyvateľ Štefan Handoga.“ Bohužiaľ, tento významný deň bol skalený i tragickou udalosťou. Pri prechode priesmykom zahynul československý generál Jaroslav Vedral-Sázavský, keď jeho automobil nabehol na nemeckú protitankovú mínu. V priebehu októbra 1944 pokračovala Karpatsko-duklianska operácia ťažkými bojmi už v oblasti severovýchodného Slovenska. Sovieti a Čechoslováci sa v nepriaznivom daždivom počasí pomaly prebíjali zamínovaným a opevneným terénom. V druhej polovici októbra sa sovietske velenie rozhodlo uskutočniť prielom v údolí riečky Kapišovka západne od Vyšného Komárnika. Sovieti obsadili obce Vyšná Pisaná a Nižná Pisaná a údolím Kapišovky sa chceli prebiť južne smerom na Svidník. V dňoch 25. – 27. októbra 1944 došlo v „Údolí smrti“ medzi obcami Nižná Pisaná a Kapišová k najťažším bojom počas celej Karpatsko-duklianskej operácie. V trojdňovej bitke boli nasadené tanky, samohybné delá, obrnené transportéry, raketomety a ďalšia technika. Sovietom sa podarilo prebiť až do Kapišovej, ale tam ich útok uviazol.

Medzitým sa však odohrávala aj finálna nemecká ofenzíva proti Slovenskému národnému povstaniu. Dňa 28. októbra 1944 bol Nemcami definitívne zlomený organizovaný odpor povstaleckej armády, čím Karpatsko-duklianska operácia stratila svoj pôvodný zmysel – pomôcť Slovenskému národnému povstaniu. Napriek tomu, ťažké frontové boje, ktoré trvali do konca októbra, mali svoj význam. Odčerpávali značné sily a prostriedky nepriateľa, ktoré nemohol účinne nasadiť nielen na iných úsekoch sovietsko-nemeckého frontu, ale ani proti povstalcom nachádzajúcim sa na území stredného Slovenska. Deň porážky povstania sa považuje aj za deň ukončenia Karpatsko-duklian-

skej operácie, hoci boje prebiehali v tejto oblasti ešte v priebehu celej zimy 1944/1945. Svidník a Prešov boli oslobodené až v priebehu januára 1945. Karpatsko-duklianska operácia si vyžiadala mnohé životy. Sovietska 38. armáda stratila 13 264 príslušníkov (padlých a nezvestných) a 48 750 mala ranených. 1. československý armádny zbor mal 1 630 padlých (zomrelých a nezvestných) a 4 069 ranených. Celkovo bolo teda vyradených z boja 38 % vtedajšieho nasadeného mužstva. Nepriateľské straty sa odhadovali na 52 000 padlých, ranených a nezvestných.

Napriek vysokým počtom bojujúcich a padlých, v kontexte dejín druhej svetovej vojny sa Karpatsko-duklianska operácia neradí medzi jej najväčšie bitky. Avšak z hľadiska oslobodzovania slovenského územia od nacistickej okupácie bola mimoriadne dôležitá. Jej psychologický aspekt, hlavne pre vojakov a partizánov bojujúcich na frontoch Slovenského národného povstania a v radoch 1. československého armádneho zboru, bol veľmi významný. Historické pramene a spomienky účastníkov hovoria o nezabudnuteľných chvíľach prvých sekúnd, keď noha českých a slovenských vojakov vkročila na územie Československej republiky. Božkávali rodnú zem a brali si ju do vreciek, aby ju mohli ukázať a dať ohmatať svojim bojovým druhom. Takéto dojemné udalosti sa odohrávali 20. septembra 1944, keď medzi vojakov Červenej armády prišla predsunutá hliadka českých a slovenských vojakov.

3 BOJE V DARGOVSKOM PRIESMYKU

Po prekonaní Duklianskeho priesmyku pokračovala Červená armáda v oslobodzovaní územia v južnom smere, ktorého cieľom boli Košice. Avšak nemecká armáda sa zachytila na úpäti Slanských vrchov, ktoré na prístupoch do Košíc predstavovali významnú terénnu prekážku. Slanské vrchy boli nemeckou armádou postupne opevňované dokonca už od leta 1944 a Nemci tam stihli vybudovať až tri veľmi dobre pripravené obranné línie. Prvou bola zimná obranná línia nazvaná Gisela-Stellung. V priestore Dargovského priesmyku prebiehala ako predná línia na východnom okraji lesa. Vyznačovala sa dobrým palebným pokrytím terénu, výbornými možnosťami pozorovania a vo väčšine častí bola nepriechodná pre obrnenú techniku. Hneď za líniou Gisela-Stellung bola v lesnom masíve Slanských vrchov vybudovaná ďalšia obranná línia Franz-Stellung a na západnom hrebeni pohoria ešte línia nazvaná Karl-Stellung. Súčasťou nemeckej obrany boli aj silne opevnené oporné body zriadené v obciach Dargov a Bačkov. Samotnú obec Dargov chránila protitanková priekopa, zákopy a guľometné hniezda a okrem hlavnej cesty od západu boli k nej zamínované a zatarasené všetky ostatné prístupy. Horúčkovité prípravy Nemcov na útok zachytáva aj kronika obce Dargov : „Bolo to koncom septembra a začiatkom októbra 1944, keď každý občan okolitých dedín musel sa zúčastniť na opevňovacích prácach a kopaní zákopov pre nemecké vojská. Vojna ktorá zúrila kdesi ďaleko na východe, blížila sa míľovými krokmi pod dargovské hory. Nemci sa horúčkovite pripravovali na zadržanie ruských vojsk pod dargovskými horami. Dunenie kanónov sa blížilo, zem sa triasla a hory duneli ťažkou ozvenou. V novembri bol celý Zemplín pripravený na privítanie najťažších čias. Bola tu druhá svetová vojna. Krutá vladárka, nemohúceho a biedneho sveta. Všade bolo plno vojska, kanónov, guľometov, tankov, lietadiel, dobytky, bezprístrešných ľudí a všetko toto miešalo sa spolu v akýsi nevysloviteľný chaos.“

Hlavný útok cez Dargovský priesmyk, ktorým viedla najkratšia cesta do Košíc z východu, mala viesť sovietska 1. gardová armáda pod velením generála Andreja A. Grečka. Podľa pôvodného zámeru veliteľa 4. ukrajinského frontu generála Ivana J. Petrova mali jej vojská za jeden deň prekonať lesný masív Slanských vrchov a najneskôr večer piateho dňa ovládnuť severnú časť Košíc

a neskôr Prešov. Naľavo od 1. gardovej armády mali súčasne viesť útok v Slanských vrchoch aj vojská 18. armády s cieľom do večera prvého dňa útoku dosiahnuť čiaru Slanec – Slanská Huta a do večera piateho dňa dobyť Košice úderom z juhu a juhovýchodu. Na nemeckej strane zaujala obranu v Dargovskom priesmyku 101. jágerská divízia ustupujúca spolu s 500. práporom pre zvláštne použitie z priestoru Sobraniec a Michaloviec.

Po niekoľkých dňoch bojového prieskumu, ktorý mal odhaliť protivníkovu obranu a identifikovať jeho palebný systém, sa ráno 9. decembra 1944 začal očakávaný útok Červenej armády. Po počiatočnom úspechu postup sovietskych vojsk uviazol a pokusy o ovládnutie priesmykovej cesty a nemeckého oporného bodu v obci Dargov stroskotali. Avšak severne od hlavnej cesty sa útvarami 128. gardovej horskej streleckej divízie podarilo dobyť nemecké obranné postavenia na východnom okraji Bačkova, obsadiť obec a preniknúť do lesného masívu smerom na západ do hĺbky troch až štyroch kilometrov. Jeden z jej práporov postúpil dokonca až do priestoru kúpeľov Borda, kde však bol obklúčený prisunutými zálohami protivníka a v nasledujúcich dňoch sa musel prebíjať späť. V popoludňajších hodinách boli v oblasti sovietskych prienikov nasadené do protiútokov zálohy nemeckej 101. jágerskej divízie. V priestore Bačkova sa nemeckým jednotkám podarilo opäť obsadiť les západne od Bačkova, sovietske útvary nachádzajúce sa za nemeckými líniami však nedokázali úplne odrezáť.

Ťažké boje o Dargovský priesmyk prebiehali v lesnom teréne bez prerušenia aj v nasledujúcich decembrových dňoch. Červenoarmejski podporovaní silnou delostreleckou a mìnometnou paľbou, pokračovali v útokoch v pásme priesmykovej cesty a v zalesnených oblastiach smerom na juh a na sever, ktoré ale stále nevedli k požadovanému výsledku. Neúspešné boli aj nemecké protiútoky smerujúce k uzavretiu medzery vo frontovej línii západne od Bačkova, ako aj západne od Trnávky, ktoré stroskotávali na sovietskej početnej prevahe. Do oboch prienikov prisúvali Sovieti ďalšie jednotky, ktorými sa pokúšali ich rozširovať a prenikať ďalej na západ. Na oboch stranách boli do bojov postupne nasadzované ďalšie sily. V polovici decembra bola už situácia v priestore Dargova pre nemecké vojská neudržateľná, preto nemecké velenie rozhodlo zaujať novú čiaru obrany prebiehajúcu po výšinách v strednej časti pohoria. Až po týždni ťažkých bojov sa tak sovietskym vojskám podarilo definitívne obsadiť obec Dargov, ako aj okolité dominantné výšiny a ovládnuť priesmykovú cestu vo východnej časti pohoria. Po ovládnutí Dargova a okolitých výšin pripravilo velenie 1. gardovej armády ďalší útok, ktorého cieľom bolo definitívne ovládnuť Dargovský priesmyk a okolité obce na západnej strane pohoria. Za týmto účelom bola vykonávaná intenzívna prieskumná činnosť a sovietske vojská sa čiastočne preskupili.

1. gardová armáda zahájila 22. decembra nový útok v celej šírke dargovského frontu.. Jej vojská nepretržite útočili v nasledujúcich piatich dňoch, ale v ťažkých bojoch s vysokými stratami na oboch stranách dosiahli len minimálne územné zisky. Výraznejšie postúpili iba útvary 276. streleckej divízie, ktorým sa podarilo zlikvidovať nemecký odpor na vrchu Ploská a dostať sa na jeho západné a juhozápadné svahy, až na samotný okraj lesa. Intenzita bojov však postupne utíchala a frontová línia sa ustálila na výšinách a svahoch v západnej časti pohoria a k jej podstatným zmenám a posunom už v ďalších dňoch nedochádzalo. Intenzívne boje však pokračovali s ťažiskom v oblasti priesmykovej cesty a južne od nej. Protiútokmi najmä v priestore vrchu Ploská sa nemecké jednotky opakovane snažili získať späť stratené pozície a obnoviť pôvodnú frontovú líniu Karl-Stellung. Do bojov bol nasadzovaný útočný pluk 1. tankovej armády a aj časti 1. lyžiarskeho pluku, ktoré boli prisunuté na dargovské bojisko z priestoru juhozápadne od Košíc. Z frontovej

línie bola zároveň postupne stiahnutá decembrovými bojmi zdecimovaná 101. jágerská divízia. Preskupili sa aj útvary Červenej armády a v Slanských vrchoch bol ponechaný len 3. horský strelecký zbor podriadený pre ďalšie bojové operácie 18. armáde. Výsledkom nemeckých protiútokov bola napokon likvidácia sovietskeho prielomu v priestore vrchu Ploská 5. januára 1945, čím boje o Dargovský priesmyk fakticky skončili. Bojová činnosť oboch protistojacich strán sa v ďalších dňoch obmedzila na minimum a mala už len prieskumný charakter.

Po preskúpaní bojovej zostavy 4. ukrajinského frontu sa ťažisko bojov o prístupy ku Košiciam, v ktorých pokračovala už len 18. armáda presunulo do oblasti južne a juhozápadne od Košíc. Západná časť Dargovského priesmyku s okolitými výšinami a svahmi ostala obsadená nemeckou 254. pešou divíziou. Definitívny ústup nemeckých vojsk z oblasti Dargovského priesmyku začal až v noci zo 17. na 18. januára 1945 a bol dôsledkom pre Nemcov nepriaznivo sa vyvíjajúcej situácie na bojiskách v Poľsku a Maďarsku. Ustupovať začala nielen nemecká 254. pešia divízia na dargovskom bojisku, ale aj všetky ostatné nemecké a maďarské vojská operujúce v priestore Košíc a na východnom Slovensku v rámci Armádnej skupiny Heinrici. Až 18. januára 1945 tak sovietska 318. horská strelecká divízia mohla vstúpiť do Košického Klečenova a ďalších obcí na západnej strane pohoria a pokračovať v prenasledovaní protivníka, ktorý ustupoval smerom na Košice a Prešov. Cez Košickú Belú a Obišovce smerovali jednotky nemeckej 254. pešej divízie na Margecany a odtiaľ údolím Hornádu cez Levoču a Spišskú Novú Ves na Poprad. Dňa 19. januára 1945 prenikli do severovýchodnej časti Košíc jednotky 318. horskej streleckej divízie, pričom krátko predtým do mesta z juhu vstúpili i vojaci 237. streleckej divízie 18. armády podporovaní tankami 5. gardovej tankovej brigády a mesto prakticky bez boja oslobodili. Košice sa po oslobodení stali na istý čas centrom politického života v obnovujúcom sa Československu. Práve tu sa v apríli roku 1945 podpísal dokument, ktorý určoval budúce politické smerovanie krajiny – Košický vládny program.

Viac ako šesť týždňov trvajúce boje o Dargovský priesmyk si vyžiadali značný počet obetí na životoch v radoch oboch bojujúcich strán, ako aj civilného obyvateľstva. V Červenej armáde možno na základe dostupných prameňov odhadovať okolo 5 000 padlých. Straty nemeckého Wehrmachtu vzhľadom na vopred pripravenú a efektívne vedenú obranu možno odhadovať ako niekoľkonásobne nižšie v porovnaní s Červenou armádou.

4 BOJ O LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Postup Červenej armády na západ počas mohutnej ofenzívy od začiatku roku 1945 mal dva hlavné strategické smery: severný Varšava – Berlín a južný Budapešť – Viedeň. Obidva viedli cez rovinný terén, takže hornaté územie Slovenska plnilo úlohu iba pomocného operačného smeru. To sa bohužiaľ negatívne odrazilo na počtoch nasadených jednotiek, ich materiálnom a technikom vybavení, a napokon i nedostatkom letectva, tankov, či ďalších ťažkých zbraní. Množstvo sovietskych jednotiek, ktoré by boli mohli postupovať smerom k Liptovskému Mikulášu bolo prevelených do operácií Červenej armády v Poľsku a plnenie bojových úloh „pod Tatrami“ mal zvládnuť len 1. československý armádny zbor spolu s jedinou sovietskou 24. streleckou divíziou patriacou pod velenie 18. armády generála Antona I. Gastiloviča (pre porovnanie – Nemci pri obrane Liptovského Mikuláša vystriedali až tri divízie). Nemeckou motiváciou čo najdlhšie brániť mesto Liptovský Mikuláš bolo vedomie významu bojiska z hľadiska prikrytia vzdialených prístupov k ostravskému priemyselnému priestoru. Preto sa tu nemecké jednotky tak úporne

bránili až do posledného možného okamihu. Nemecká obrana ťažila z reliéfu krajiny. Údolie Liptova medzi Západnými a Nízkymi Tatrami meria necelých dvadsať kilometrov, kopcovitý terén obrancom umožňoval účinne kontrolovať situáciu a mať tak postupujúce nepriateľské vojská na dostrel z diel, mínometov a guľometov. Postup osloboditeľov od Dukly sa tak na týchto miestach na dva mesiace zastavil. Spoločný nástup Čechoslovákov a Sovietov bol Nemcami zastavený ešte pred Liptovským Mikulášom pri Važci. Začiatkom februára skončili neúspechom až štyri pokusy o prelomenie nemeckej obrany. Tá sa v šírke do dvadsať kilometrov a s hĺbkou do pätnásť kilometrov skladala zo samostatných palebných ohnísk na svahoch vzdialených od seba dvesto až tristo metrov, ku ktorým viedli spojovacie zákopy. Medzi nimi boli mínové polia a drôtené zátarasy. Kľúčové miesto v tomto systéme obrany mali výšiny severovýchodne od Liptovského Mikuláša, najmä kóta 729 Nicovô a 748 Háj, odkiaľ bolo na dostrel vďaka výbornému výhľadu prakticky celé mesto. O tieto kóty sa v priebehu boja o Liptovský Mikuláš viedli najurputnejšie boje.

V boji o mesto mali výhodu brániaci sa Nemci, a to aj napriek tomu, že v ich radoch bojovali i menej skúsení vojaci, dokonca boli nasadené aj „pozbierané“ jednotky domobrany, ľudových granátnikov či prápor Hitlerjugend. V radoch československých vojsk zasa bojovali aj málo skúsení noví branci, u ktorých boli v niektorých kritických chvíľach zaznamenané aj dezercie. To však neznižovalo charakteristickú urputnosť bojov o mesto, pri ktorých niektoré dôležité miesta v priebehu dňa viackrát opakovane dobyli Čechoslováci aj Nemci. Napríklad železničnú stanicu si v priebehu jedného dňa bojujúce strany „vystriedali“ až desaťkrát. Výraznou výhodou nemeckej strany bol spoľahlivý prieskum. Bojovými líniami prenikali vysielané skupiny pronemecky orientovaných obyvateľov so spravodajskými úlohami. V meste takisto pôsobili exponenti režimu, Hlinkovej gardy a HSĽS a v horách na okolí mesta mali Nemci množstvo vopred vybudovaných pozorovateľní. Etapa neúspešných pokusov o prelomenie nemeckej obrany a prvé dobytie Liptovského Mikuláša sa skončila pre československé a sovietske jednotky 15. februára prechodom do obrany. Neúspech útoku sa dá zovšeobecniť na tri rozhodujúce príčiny:

1. československý armádny zbor postupoval bez tankov a bez delostrelectva;
2. nedostatočná prieskumná činnosť – nedostatok informácií o sile a zámeroch nepriateľa;
3. opakovanie neefektívnych čelných útokov napriek evidentnej neúspešnosti tejto taktiky.

Nepriateľskú obranu v Liptovskom Mikuláši sa podarilo prelomiť až 3. marca, no už nasledujúci deň podnikli nemecké jednotky masívne protiútoky, pri ktorých znovu získali dôležité výšiny Nicovô a Háj. Vďaka strate týchto dôležitých kót hrozilo obklúčenie sovietskej 24. streleckej divízie a strata práve dobytého Liptovského Mikuláša. Na kóty Háj a Nicovô, ktoré boli v nemeckých rukách sa preto opakovane útočilo, no bez úspechu. Nebezpečenstvo obklúčenia jednotiek v meste bolo veľké a veliteľ 18. armády generál Gastilovič preto nariadil preskupenie a striedanie jednotiek. Práve pri tomto striedaní v noci z 9. na 10. marca sa Čechoslováci spolu so Sovietmi dopustili fatálnych chýb, keď nedošlo včas k obsadeniu bojových postavení, čo umožnilo nepriateľovi využiť tieto medzery v obrane a opätovne dobyť stratené pozície – a dokonca po ťažkých bojoch aj opätovne ovládnuť mesto. Prvou samozrejmovou reakciou sovietskeho velenia boli rozkazy na prípravu opätovného útoku na Liptovský Mikuláš a obnovenie stratených pozícií. No po dôkladnom oboznámení sa so situáciou (najmä vyčerpanosťou sovietskych i československých jednotiek) bol útok zrušený a bolo nariadené prejsť načas do obrany.

V opätovne obsadenom Liptovskom Mikuláši nasledovali takmer tri týždne krutej nacistickej svojvôle a rabovania, aké nemali od zatlačenia povstania do hôr obdoby. Jasala aj gardistická propaganda. Mesto navštívil aj minister vnútra Alexander Mach. Redaktori denníkov *Slovák* a *Gardista* opisovali, ako „*boľševici drancovali domácnosti, znásilňovali ženy a odvliekli ľudí na neznáme miesta*“. O zverstvách nacistov voči spojeneckým vojakom a civilistom mlčali. Vrcholný bod propagandy tvorila lož o tom, že mesto padlo preto, že československí aj sovietski vojaci sa masovo opíjali v tamjšej likérke. Legenda vznikla asi na základe skutočnosti, že na železničnej stanici sa niekoľko červenoarmejcov síce naozaj dostalo k cisternám s denaturovaným liehom, pričom si vážne poškodili zdravie.

Koncom marca sa československé a sovietske jednotky na Liptove opäť zmobilizovali a znovu obnovili boj o Liptovský Mikuláš. Nemecké jednotky začali organizovane ustupovať, k čomu prispel aj fakt, že z Oravy sa blížila Červená armáda a hrozilo im obklúčenie. Dňa 4. apríla bolo napokon mesto aj s okolím oslobodené. Boje o Liptovský Mikuláš boli po bojoch pri Dukle druhou najväčšou bojovou akciou 1. československého armádneho zboru. Boli veľmi dramatické a zanechali po sebe vysoký počet obetí. Československé a sovietske jednotky bojovali tak, ako to zodpovedalo ich silám a možnostiam. Obrovským úsilím štábov, veliteľov a vojakov sa v druhej polovici marca podarilo odstrániť väčšinu nedostatkov a víťazstvo bolo napokon dosiahnuté, i keď za značných strát. Za 62 dní bojov o Liptovský Mikuláš bolo zabitých, zranených alebo nezvestných spolu 4 563 československých a sovietskych vojakov. Napriek strate životov padlých hrdinov, napriek množstvu ťažkostí a niektorých chybných rozhodnutí, význam týchto bojov spočíva nielen v tom, že priniesli slobodu a v konečnom dôsledku pomohli poraziť nacizmus, ale takisto sú zdrojom cenných vojenských skúseností a historických poučení.

5 ZÁVER

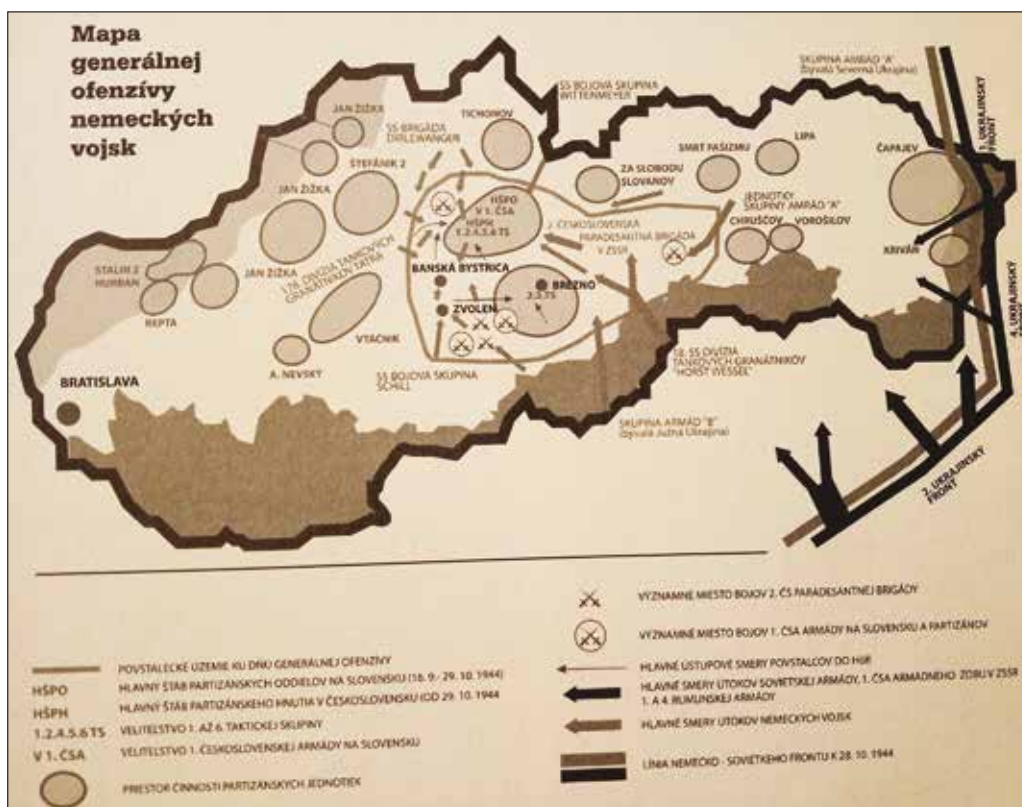
Zámerom článku bolo pripomenúť si 80. výročie oslobodenia Slovenska so zameraním sa na vybrané zlomové bojové operácie na našom území, priblížiť ich taktické a strategické ciele a ich realizáciu na príklade bojov o Duklianský priesmyk, Dargovský priesmyk a mesto Liptovský Mikuláš. Každý z týchto udalostí sa v súčasnosti venuje historický výskum pod hlavičkami niekoľkých vedeckých inštitúcií a je publikované množstvo odbornej i populárno-náučnej literatúry. Samozrejme, ešte stále ostáva priestor na ďalšie skúmanie a pochopenie príčin a priebehu spomínaných udalostí. Článok si však takéto ciele nedával, skôr len v krátkosti v rámci vymedzeného priestoru, tieto významné bojové operácie z dejín nášho oslobodenia od nacizmu stručne predstavil. Je mimoriadne dôležité, že skutky hrdinov od Dukly, Dargova a osloboditeľov Liptovského Mikuláša, ktorí za svoju vlasť riskovali životy a mnohí ich aj položili, nezostávajú zabudnuté a pripomínajú sa týmto i ďalšími dôstojnými spôsobmi.

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Presun povstaleckých jednotiek počas SNP

(Zdroj: <https://www.vhu.sk/79-vyrocie-slovenskeho-narodneho-povstania/#gallery-1>)

Mapa generálnej ofenzívy nemeckých vojsk

(Zdroj: CSÉFALVAY, F. - MIČEV, S.: Deň po dni SNP, 2012, s. 91)

Československé jednotky počas postupu na Duklu v blízkosti hraníc ČSR
(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Československé jednotky počas postupu Duklianskym priesmykom
(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Na kóte 640 severne od Vyšného Komárniku. Zľava: Vojta Černý, škpt. Procházka, Ludvík Svoboda,
sovietky plukovník, Bedřich Reicin.

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/exhibit/boje-na-dukle-zari-a-rijen-1944/>)

Automobil generála Vedrala-Sázavského zničený mínou

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Pohreb generála Vedrala-Sázavského. Rakvu nesú v prednom rade generáli Svoboda a Klapálek, za nimi generál Hasal

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Vztýčenie hraničného stĺpu na československo-poľskej hranici príslušníkmi 1. československého armádneho zboru

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/exhibit/boje-na-dukle-zari-a-rijen-1944/>)

Pamätník čs. armádneho zboru na Dukle s vojnovým cintorínom
(Zdroj: <https://www.vhu.sk/dukla/#gallery-26>)

Symbolika TARAN - tank T-34-85 vkladný do nemeckého tanku PzKpfw IV. Ausf. J
na rázcestí do Údolia smrti

(Zdroj: <https://www.vhu.sk/udolie-smrti/#gallery-11>)

Stredný tank T34-85 v Údolí smrti

(Zdroj: <https://www.vhu.sk/udolie-smrti/#gallery-16>)

Pamätník bojov v Dargovskom priesmyku

(Zdroj: <https://www.dargov.net/obec/turisticke-informacie/prirodne-a-kulturne-zaujímavosti-v-okoli-dargova/ruzovy-sad-lazy-banske-mlacky-368sk.html>)

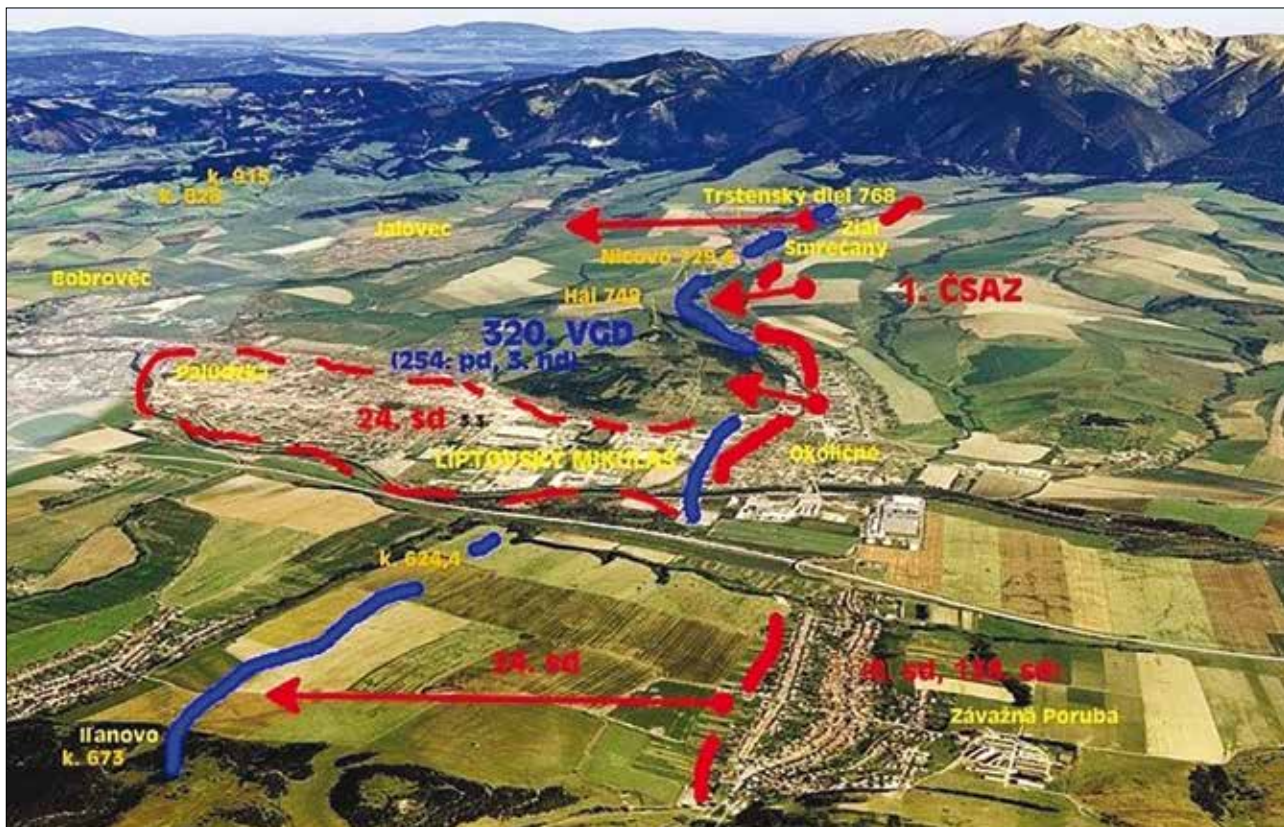
Pamätník bojov v obci Dargov.

(Zdroj: <https://www.dargov.net/zivot-v-obci/fotogaleria/rok-2020/oprava-a-udrzba-tanku-v-obci-dargov-686sk.html#&gid=1&pid=11>)

Československé jednotky v oslobodenom Liptovskom Mikuláši

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/boje-o-velkou-a-malou-fatru/>)

Bojisko pri Liptovskom Mikuláši

(Zdroj: https://www.mikulas.sk/filesII/informacne_centrum/PREH%C4%BDAD%20VOJSK%20PO%C4%8CAS%20BOJOV%20PRI%20LIPTOVSKOM%20MIKUL%C3%81%C5%A0I.pdf)

Pamätník Háj - Nicovô v Liptovskom Mikuláši.

(Zdroj: <https://www.mikulas.sk/mesto/priroda/lesopark-haj-nicovo/#naucny-chodnik-vojenska-historia>)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Boje o Dargov a oslobodenie Košíc [online]. reginavychod.rtvsk.sk, 2015 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://reginavychod.rtvsk.sk/rubriky/kronika-ii-svetovej-vojny/72792/boje-o-dargov-a-oslobodenie-kosic>>.

CSÉFALVAY, F. - MIČEV, S.: *Deň po dni SNP*. 1. vyd. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2012. 107 s. ISBN 978-80-89514-18-2.

ČAPLOVIČ, M. - STANOVÁ, M. (eds.): *Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky (1944 – 2004) & : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie vo Svidníku 30. septembra – 1. októbra 2004*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2005. 284 s. ISBN 80-969375-0-2.

Druhá Dukla [online]. tyzden.sk, 2015 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.tyzden.sk/casopis/17453/druha-dukla/?ref=kat>>.

GREŠA, M. - KUREČKO, M.: *Boje o Dargov* [online]. dargov.eu, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://dargov.eu/boje-o-dargov/>>.

JANCURA, V.: *Liptovský Mikuláš nezaslúžene v tieni Bratislavy* [online]. Pravda, 2020 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://zurnal.pravda.sk/neznama-historia/clanok/547729-liptovsky-mikulas-nezasluzene-v-tieni-bratislavy/>>.

Karpatsko-duklianska operácia – pohľad do histórie [online]. VHÚ, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.vhu.sk/9012-sk/karpatsko-duklianska-operacia-pohlad-do-historie/>>.

KLEIN, B. (ed.): *Vojensko-politické aspekty karpatsko-duklianskej operácie : Zborník štúdií z vedeckej konferencie k 50 výročiu bojov o Duklu*. 1. vyd. Bratislava : Vojenský historický ústav, 1996. 103 s.

KLUBERT, T.: *8. september 1944. Začiatok Karpatsko-duklianskej operácie* [online]. ÚPN [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.upn.gov.sk/sk/8-september-1944-zaciatok-karpatsko-duklianskej-operacie/>>.

KONEČNÝ, M.: *Karpatsko-duklianska operácia* [online]. svkk.sk, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.svkk.sk/clanky/karpatsko-duklianska-operacia.html>>.

KOVÁČ, D.: *Dejiny Slovenska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 401 s. ISBN 80-7106-268-5.

MIČEV, S. a kol.: *Slovenské národné povstanie 1944*. 1. vyd. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2009. 208 s. ISBN 978-80-970238-3-6.

O čom píše kronika [online]. dargov.net, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.dargov.net/obec/historia/o-com-pise-kronika/1944/>>.

RICHTER, K.: *Apokalypsa v Karpatech : boje na Dukle bez cenzury a legend*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Ostrov, 2003. 375 s. ISBN 80-86289-33-8.

SVOBODA, L.: *Z Buzuluky do Prahy*. 1. vyd. Bratislava : Osveta, 1963. 413 s.

SYRNÝ, M. (ed.): *Slovenské národné povstanie – medzi minulosťou a odkazom pre dnešok*. 1. vyd. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania – Katedra histórie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici, 2020. 136 s. ISBN 978-80-89514-92-2.

VANĚK, O.: *Oslobodenie Liptovského Mikuláša 1945*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Mesto Liptovský Mikuláš, 2010. 35 s. ISBN 978-80-970390-1-1.

VANĚK, O.: *Prehľad vojsk počas bojov pri Liptovskom Mikuláši (február až apríl 1945)* [online]. mikulas.sk, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <https://www.mikulas.sk/filesII/informacne_centrum/PREH%C4%BDAD%20VOJSK%20PO%C4%8CAS%20BOJOV%20PRI%20LIPTOVSKOM%20MIKUL%C3%81%C5%A0I.pdf>.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Ktorým chybám sa organizátori a velitelia Slovenského národného povstania mohli vyhnúť, aby malo väčšiu šancu na úspech?
2. Karpatsko-duklianska operácia: z čoho vyplývajú dilemy súčasnej slovenskej spoločnosti, či stál tento neúspešný pokus pomôcť Slovenskému národnému povstaniu za cenu vysokých strát.
3. Boje v Dargovskom priesmyku: čo bolo kľúčom dlhotrvajúcej a efektívnej nemeckej obrany proti početne oveľa silnejšiemu protivníkovi?
4. Boj o Liptovský Mikuláš: ktoré faktory rozhodovali o úspechu, prípadne neúspechu dobývania tohto mesta?
5. Zachovávanie historickej pamäti: pripomíname si na Slovensku udalosti druhej svetovej vojny s prihliadnutím na oslobodzovanie územia Slovenska dostatočne? Čo by sa dalo zlepšiť?